

Barbara Kawa

Formuły obliczeniowe w rachunku przepływów pieniężnych sporządzanym według krajowych regulacji prawnych – propozycje zmian

Streszczenie

Cel: podanie w wątpliwość zasadności użycia znaków „+” i „-” w niektórych pozycjach określonego ustawą o rachunkowości wzoru rachunku przepływów pieniężnych.

Metodyka badań: Realizacja postawionego w artykule celu wymagała zastosowania metody dedukcji oraz metody indukcji w odniesieniu do struktury i treści rachunku przepływów pieniężnych.

Wyniki badań: W pracy wykazano, że w rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, pozycja „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej” jest zawsze wyznaczana jako suma pozycji „Zysk (strata) netto” oraz pozycji „Korekty razem”. W artykule wskazano również, że w rachunku przepływów pieniężnych, niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, pozycja „Przepływy pieniężne netto razem” stanowi zawsze sumę przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej,

Barbara Kawa, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Rachunkowości Finansowej, ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków, e-mail: kawab@uek.krakow.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0499-3225>.

Artykuł udostępniany na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0); <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

inwestycyjnej i finansowej. Podobnie pozycja „Środki pieniężne na koniec okresu” jest zawsze sumą pozycji „Środki pieniężne na początek okresu” oraz pozycji „Przepływy pieniężne netto razem”. W pracy przedstawiono także propozycję innego sposobu grupowania korekt dokonywanych w metodzie pośredniej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

Wnioski: Niektóre, określone ustawą o rachunkowości i zawarte we wzorze rachunku przepływów pieniężnych, formuły obliczeniowe wymagają ponownego rozważenia i wprowadzenia zaproponowanych zmian. Obejmują one następujące pozycje:

- rachunek przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią: poz. A.III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej: $I + II$ (zamiast: $I +/- II$),
- rachunek przepływów pieniężnych niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej: poz. D. Przepływy pieniężne netto razem: $A.III + B.III + C.III$ (zamiast: $A.III +/- B.III +/- C.III$); poz. G. Środki pieniężne na koniec okresu: $F + D$ (zamiast: $F +/- D$).

Wkład w rozwój dyscypliny: wskazanie na konieczność poprawnego używania znaków „+” i „-” w rachunku przepływów pieniężnych, a w konsekwencji na konieczność zmian formuły obliczeniowych zawartych w ustawowym wzorze rachunku przepływów pieniężnych w celu wyeliminowania w nim nieścisłości. Proponowane zmiany na gruncie teorii i regulacji prawnych wpłyną na poprawę jakości sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe: formuły obliczeniowe, rachunek przepływów pieniężnych, krajowe regulacje rachunkowości, sprawozdanie finansowe.

Klasyfikacja JEL: M41.

1. Wprowadzenie

Istotą sprawozdawczości finansowej jest udostępnianie podmiotom zewnętrznym, które stanowią potencjalnych dostawców zasobów do jednostki, informacji niezbędnych w procesie podejmowania decyzji gospodarczych (por. Dimitrijevic 2015, s. 135). W sprawozdawczości finansowej jednostek funkcjonujących w gospodarce rynkowej, której nieodłączną cechą jest ograniczoność pieniądza, szczególnego znaczenia nabierają prezentowane w sprawozdaniach finansowych informacje o środkach pieniężnych i ich ekwiwalentach (Krzywda 2010, s. 111). Aktywa te bowiem nie tylko pozwalają na prowadzenie i rozwój działalności gospodarczej, ale – mając zdolność do regulowania zobowiązań – chronią jednostki gospodarcze przed upadłością wynikającą z braku wypłacalności (por. Krzywda 2010, s. 111). Stąd też tylko zawarta w sprawozdaniu finansowym jednoznaczna i niebudząca wątpliwości informacja o tej kategorii aktywów stanowi podstawę oceny sytuacji finansowej jednostki oraz służy podejmowaniu decyzji gospodarczych przez użytkowników jej sprawozdań finansowych (Krzywda 2010, s. 111).

Tak sformułowanemu celowi sprawozdawczości finansowej służą regulacje rachunkowości, które swoimi zapisami mają zapewnić poprawność i porównywalność prezentowanych danych. Niewątpliwie w krajowych regulacjach rachunkowości funkcję taką pełni Załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości „Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji” (dalej – Załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości). Ma on na celu zwiększenie poprawności oraz porównywalności prezentowanych danych.

Częścią sprawozdania finansowego, która prezentuje szczegółowe informacje o środkach pieniężnych oraz ich ekwiwalentach, jest rachunek przepływów pieniężnych. Pozwala on odbiorcom sprawozdań finansowych poznać zarówno źródła, jak i kierunki wykorzystania tej kategorii aktywów.

Celem artykułu jest podanie w wątpliwość zasadności użycia znaków „+” i „-” w niektórych miejscach, określonego ustawą o rachunkowości, rachunku przepływów pieniężnych.

W pracy sformułowano następujące hipotezy badawcze:

– w rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, pozycja „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej” powinna być wyznaczana jako suma pozycji „Zysk (strata) netto” (pozycja I) oraz pozycji II „Korekty razem” zamiast – jak to jest wskazane w obowiązującym tekście ustawy o rachunkowości – jako ich suma bądź różnica;

– w rachunku przepływów pieniężnych, niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, pozycja „Przepływy pieniężne netto razem” jest ustalana zawsze jako suma przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej, działalności inwestycyjnej i działalności finansowej, a nie – jak jest to ujęta obecnie – jako ich suma lub różnica bądź suma połączona z różnicą;

– w rachunku przepływów pieniężnych, niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, pozycja „Środki pieniężne na koniec okresu” stanowi sumę pozycji „Środki pieniężne na początek okresu” i pozycji „Przepływy pieniężne netto razem”, a nie ich sumę bądź różnicę.

2. Rachunek przepływów pieniężnych w regulacjach rachunkowości

Jednostki mające siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu na terenie Rzeczypospolitej Polskiej mogą sporządzać sprawozdanie finansowe według krajowych

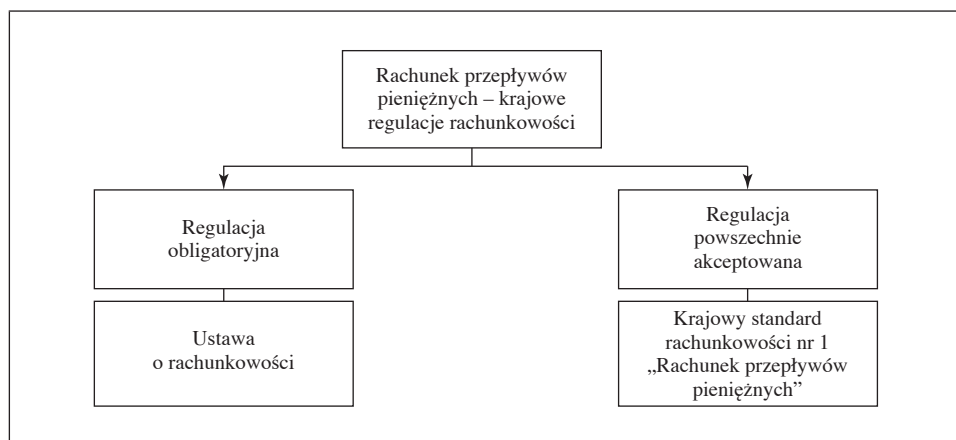
lub międzynarodowych regulacji rachunkowości w sposób tymi regulacjami określony (por. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 2 ust. 1).

W artykule analizie poddane zostały jednostki, które sporządzają sprawozdania finansowe według krajowych regulacji rachunkowości. Do regulacji tych zaliczamy:

- regulacje obligatoryjne oraz
- regulacje powszechnie akceptowane.

W ramach krajowych regulacji rachunkowości do stanowiącego przedmiot niniejszego artykułu rachunku przepływów pieniężnych odnoszą się (zob. rys. 1):

- zaliczająca się do regulacji obligatoryjnych – ustawa o rachunkowości,
- zaliczający się do regulacji powszechnie akceptowanych – Krajowy standard rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” (dalej również jako Krajowy standard rachunkowości nr 1 lub KSR nr 1).

Rys. 1. Rachunek przepływów pieniężnych w krajowych regulacjach rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Przejsie do właściwych w tym artykule rozważań wymaga określenia nie tylko regulacji rachunkowości, które będą analizowane, ale także rodzaju jednostek, których będą one dotyczyć. W artykule analizie poddane zostały jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji oraz właściwe dla nich – określone regulacjami – wzory sprawozdań finansowych.

Dla tej grupy podmiotów ustawa o rachunkowości dopuszcza dwie metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych: metodę pośrednią oraz metodę bezpośrednią (Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ..., art. 48b ust. 1). Ustawa zawiera również konkretne wzory, zgodnie z którymi ta część sprawozdania finansowego powinna być prezentowana (tabela 1).

Tabela 1. Rachunek przepływów pieniężnych – metoda pośrednia i metoda bezpośrednia

A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej (metoda pośrednia)	Rok bieżący	Rok poprzedni	A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej (metoda bezpośrednia)	Rok bieżący	Rok poprzedni
I. Zysk (strata) netto			I. Wpływy		
II. Korekty razem			1. Sprzedaż		
1. Amortyzacja			2. Inne wpływy z działalności operacyjnej		
2. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych			II. Wydatki		
3. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)			1. Dostawy i usługi		
4. Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej			2. Wynagrodzenia netto		
5. Zmiana stanu rezerw			3. Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne oraz inne świadczenia		
6. Zmiana stanu zapasów			4. Podatki i opłaty o charakterze publiczno-prawnym		
7. Zmiana stanu należności			5. Inne wydatki operacyjne		
8. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych, z wyjątkiem pożyczek i kredytów			III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I – II)		
9. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych					
10. Inne korekty					
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I +/– II)					

cd. tabeli 1

B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej (metoda bezpośrednia)	Rok bieżący	Rok poprzedni
I. Wpływy		
1. Zbycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych		
2. Zbycie inwestycji w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne		
3. Z aktywów finansowych, w tym:		
a) w jednostkach powiązanych		
b) w pozostałych jednostkach		
– zbycie aktywów finansowych		
– dywidendy i udziały w zyskach		
– spłata udzielonych pożyczek długoterminowych		
– odsetki		
– inne wpływy z aktywów finansowych		
4. Inne wpływy inwestycyjne		
II. Wydatki		
1. Nabycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych		
2. Inwestycje w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne		
3. Na aktywa finansowe, w tym:		
a) w jednostkach powiązanych		
b) w pozostałych jednostkach		
– nabycie aktywów finansowych		
– udzielone pożyczki długoterminowe		
4. Inne wydatki inwestycyjne		
III. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I – II)		

cd. tabeli 1

C. Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej (metoda bezpośrednia)	Rok bieżący	Rok poprzedni
I. Wpływy		
1. Wpływy netto z wydania udziałów (emisji akcji) i innych instrumentów kapitałowych oraz dopłat do kapitału		
2. Kredyty i pożyczki		
3. Emisja dłużnych papierów wartościowych		
4. Inne wpływy finansowe		
II. Wydatki		
1. Nabywanie udziałów (akcji) własnych		
2. Dywidendy i inne wypłaty na rzecz właścicieli		
3. Inne niż wypłaty na rzecz właścicieli wydatki z tytułu podziału zysku		
4. Spłaty kredytów i pożyczek		
5. Wykup dłużnych papierów wartościowych		
6. Z tytułu innych zobowiązań finansowych		
7. Płatności zobowiązań z tytułu umów leasingu finansowego		
8. Odsetki		
9. Inne wydatki finansowe		
III. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej (I – II)		
D. Przepływy pieniężne netto razem (A.III +/- B.III +/- C.III)		
E. Bilansowa zmiana stanu środków pieniężnych, w tym:		
– zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych		
F. Środki pieniężne na początek okresu		
G. Środki pieniężne na koniec okresu (F +/- D), w tym:		
– o ograniczonej możliwości dysponowania		

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 48b ust. 1 oraz Załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości.

Analiza przedstawionej w tabeli 1 metody pośredniej i bezpośredniej rachunku przepływów pieniężnych pozwala stwierdzić, że:

- obie metody prezentują przepływy pieniężne netto z trzech rodzajów działalności: operacyjnej, inwestycyjnej oraz finansowej,
- metody te różnią się między sobą wyłącznie sposobem prezentacji przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

Oznacza to zatem, że pojawiające się w ustawie o rachunkowości sformułowanie „rachunek przepływów pieniężnych (metoda pośrednia)” oraz „rachunek przepływów pieniężnych (metoda bezpośrednia)” stanowi swoiste uproszczenie. Sugeruje ono bowiem, że różnica pomiędzy metodą pośrednią i bezpośrednią rachunku przepływów pieniężnych dotyczy całości rachunku przepływów pieniężnych, a zatem części odnoszących się do działalności operacyjnej, działalności inwestycyjnej i działalności finansowej. Faktem jest jednak, że różnica ta dotyczy tylko pierwszej części rachunku przepływów pieniężnych – odnoszącej się w całości do działalności operacyjnej. Biorąc to pod uwagę, można zatem wyodrębnić:

- rachunek przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, lub
- rachunek przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą bezpośrednią.

Istotnie, jak wskazuje KSR nr 1, przepływy pieniężne z działalności operacyjnej można prezentować metodą pośrednią lub bezpośrednią, natomiast przepływy pieniężne z działalności inwestycyjnej i działalności finansowej prezentuje się zawsze w ten sam sposób – wykazując wpływy i wydatki tą samą metodą, tj. metodą bezpośrednią (por. KSR nr 1, pkt 4.8, 5.3, s. 7, 9).

3. Metoda pośrednia i bezpośrednia prezentacji przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej

Prezentacja przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej metodą bezpośrednią polega na „wykazywaniu podstawowych tytułów wpływów i wydatków działalności operacyjnej jako odrębnych pozycji rachunku przepływów pieniężnych, a następnie ich zsumowaniu do kwoty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej” (KSR nr 1, pkt 5.3, s. 9). Jest to możliwe dzięki dostępowi do informacji finansowej możliwej do pozyskania (KSR nr 1, pkt 5.5, s. 9):

- w sposób bezpośredni – ze szczegółowej, prowadzonej do kont środków pieniężnych oraz ich ekwiwalentów, ewidencji księgowej (por. Gos 2001, s. 119–156 oraz 2010, s. 59–68),

– w sposób pośredni – korygując wartość sprzedaży i kosztów działalności operacyjnej o zmiany stanu zapasów, należności oraz zobowiązań, jak również innych pozycji niepieniężnych bądź takich, których efekt (w postaci przepływów pieniężnych) klasyfikuje się do działalności inwestycyjnej lub finansowej.

Z kolei prezentacja przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej metodą pośrednią polega na wykazaniu wyniku finansowego netto danego roku obrotowego oraz pozycji, które go korygują. Istotnie, w metodzie pośredniej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej za punkt wyjścia przyjmuje się – ustalony zgodnie z zasadą memoriału – wynik finansowy netto, a więc wynik ze wszystkich rodzajów działalności jednostki, a następnie dokonuje się jego korekty o określone kategorie. Zgodnie z KSR nr 1 (pkt 8.4, s. 13) „korekty polegają głównie na:

– wyłączeniu pozycji niepieniężnych (np. amortyzacji, zmiany stanu rezerw, wyniku z działalności inwestycyjnej),

– wyłączeniu pieniężnych przychodów (korzyści) i kosztów wpływających na wynik finansowy, ale dotyczących działalności inwestycyjnej lub finansowej (np. zapłacone odsetki od kredytów, odsetki otrzymane z tytułu inwestycji, otrzymane dywidendy),

– uwzględnieniu zmian stanu krótkoterminowych aktywów (zapasów, należności, rozliczeń międzyokresowych) oraz zobowiązań związanych z działalnością operacyjną”.

Zaproponowany przez autorkę niniejszego artykułu alternatywny podział korekt na dotyczące danego okresu pozycje jest następujący:

a) pozycje niepieniężne (amortyzacja, zmiana stanu rezerw, naliczone dywidendy dotyczące działalności inwestycyjnej; naliczone odsetki dotyczące działalności inwestycyjnej i finansowej; naliczone różnice kursowe dotyczące działalności inwestycyjnej i finansowej),

b) inne pozycje, których skutki dotyczą działalności inwestycyjnej lub finansowej (m.in. zyski (straty) z działalności inwestycyjnej; aktualizacja wyceny aktywów finansowych, jeśli jej skutki są odnoszone na wynik finansowy), a także niektóre pozycje, których skutki dotyczą działalności operacyjnej (np. dotacje w roku ich otrzymania, jeżeli zostały one w całości odniesione na wynik finansowy bieżącego okresu¹),

c) uwzględniające zmiany stanu zapasów oraz należności, zobowiązań i rozliczeń międzyokresowych dotyczących działalności operacyjnej.

W przedstawionej klasyfikacji korekt nie wyróżniono otrzymanych/zapłaconych odsetek i otrzymanych/zapłaconych różnic kursowych dotyczących dzia-

¹ Zgodnie z KSR nr 1 ujmuje się je w pozycji „Inne korekty”.

łałości inwestycyjnej lub finansowej oraz otrzymanych dywidend dotyczących działalności inwestycyjnej. Związane jest to z faktem, że ich otrzymanie/zapłata jest zawsze poprzedzone naliczeniem i ujęciem, które jako takie wpływa na wynik finansowy i które zostało uwzględnione w punkcie a przedstawionej klasyfikacji korekt. Podział odsetek, różnic kursowych związanych z działalnością inwestycyjną lub finansową oraz dywidend związanych z działalnością inwestycyjną na pieniężne i niepieniężne wydaje się nie mieć żadnego znaczenia dla klasyfikacji korekt wyniku finansowego netto do przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej.

Wybór metody prezentacji przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej nie wpływa na ostateczną wartość tych przepływów; ich wartość pozostaje taka sama (KSR nr 1, pkt 5.8, s. 9).

Faktem jest jednak, że różne metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej mają swoje wady i zalety (por. Gos 2000, s. 531, 532). Niewątpliwie większy potencjał informacyjny ma metoda bezpośrednia. Wykazując informacje o strukturze wpływów i wydatków z działalności operacyjnej, daje ona dostęp do danych, które nie są możliwe do odczytania z innych części sprawozdania finansowego (por. Karniewska-Mazur 2012, s. 9). Z kolei zaletą metody pośredniej jest niewątpliwie – w większości przypadków – brak konieczności prowadzenia przez jednostkę bardziej rozbudowanej ewidencji księgowej (KSR nr 1, pkt 5.8, s. 9, 10). Stanowi to zapewne jedną z przyczyn, dla których odsetek jednostek prezentujących rachunek przepływów pieniężnych w Polsce metodą pośrednią wynosi blisko 100% (*Rachunek przepływów...* 2013, s. 31), por. również (Śniezek i Wiatr 2016, s. 33)².

4. Formuły obliczeniowe w rachunku przepływów pieniężnych

4.1. Uwagi ogólne

Choć jak wskazuje KSR nr 1, metoda sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych dotyczy sposobu prezentacji informacji finansowej o przepływach pieniężnych danej działalności, a nie techniki obliczeń, to faktem jest, że już w ramach konkretnej metody istnieją formuły, które pozwalają na ustalenie wartości poszczególnych pozycji rachunku przepływów pieniężnych (por. KSR nr 1, pkt 4.8, s. 7).

² Procent jednostek prezentujących rachunek przepływów pieniężnych metodą pośrednią za lata 2013 i 2014 wynosił odpowiednio 96,82% i 97,65% (Śniezek i Wiatr 2016, s. 33).

Do formuł tych należą wzory zawarte w tabeli 1, przedstawiające prezentacje informacji w rachunku przepływów pieniężnych odpowiednio metodą pośrednią i metodą bezpośrednią. Są to:

- wzór pozwalający na ustalenie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej: $I \pm II$ (metoda pośrednia),
- wzór pozwalający na ustalenie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej: $I - II$ (metoda bezpośrednia),
- wzór pozwalający na ustalenie przepływów pieniężnych netto z działalności inwestycyjnej: $I - II$ (metoda bezpośrednia),
- wzór pozwalający na ustalenie przepływów pieniężnych netto z działalności finansowej: $I - II$ (metoda bezpośrednia),
- wzór pozwalający na ustalenie przepływów pieniężnych netto razem: $A.III \pm B.III \pm C.III$,
- wzór pozwalający na ustalenie środków pieniężnych na koniec okresu: $F \pm D$.

4.2. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej

Rozważania rozpoczniemy od pierwszego z wymienionych wzorów – znajdującego się w pozycji A.III rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią. Wzór ten dotyczy sposobu wyznaczenia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej zgodnie z Załącznikiem nr 1 do ustawy o rachunkowości:

$$\text{Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej} = I \pm II,$$

gdzie: I – „Zysk (strata) netto”, II – „Korekty razem”.

Z analizy powyższego wzoru wynika, że pozycję „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej” należy wyznaczać poprzez dokonanie korekty pozycji I, tj. pozycji sprawozdawczej „Zysk (strata) netto”, o pozycję II „Korekty razem”. W przywołanym wzorze do analizy skłania zasadności użycia zastosowanej w nim alternatywy znaków „ \pm ”. Alternatywa ta oznacza bowiem, że sporządzający rachunek przepływów pieniężnych, dokonując wyznaczenia pozycji „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej”, w niektórych przypadkach powinien dokonać dodania pozycji „Zysk (strata) netto” i pozycji „Korekty razem”, a w innych powinien wyznaczyć ich różnicę.

W celu sprawdzenia, czy rzeczywiście tak jest, dokonajmy analizy wskazanego wzoru, rozważając dwa możliwe do wystąpienia przypadki:

- gdy pozycja II „Korekty razem” jest dodatnia,
- gdy pozycja II „Korekty razem” jest ujemna.

Przypadek pierwszy – pozycja „Korekty razem” jest dodatnia

Przypadek ten wystąpi wówczas, gdy suma korekt znajdujących się w pozycjach 1–10 pierwszej części rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, będzie przyjmowała znak „+”.

Z przypadkiem takim będziemy mieć do czynienia, np. gdy jedyną spośród dziesięciu znajdujących się w tej części rachunku przepływów pieniężnych niezzerową korektą będzie pozycja „Amortyzacja”.

Poznanie przyczyn, dla których w rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, amortyzacja stanowi jedną z korekt, jak również wskazanie, dlaczego korekta ta przyjmuje zawsze znak dodatni, pozwala nam w lepszy sposób przejść do dalszych rozważań.

Amortyzacja stanowi koszt i jako taka ma wpływ na wynik finansowy:

Umorzenie	Amortyzacja	Wynik finansowy
3500 (1)	(1) 3500 3500 (2)	(2) 3500
		3500 SkDt – strata

gdzie: operacja (1) oznacza ujęcie kosztu amortyzacji w wysokości 3500 (j.), a operacja (2) przeniesienie, na koniec okresu, kosztu amortyzacji na wynik finansowy.

Koszt ten jednak (operacja 1), nie powodując wydatku, stanowi koszt niepieniężny. Jako taki koszt ten, choć dotyczy działalności operacyjnej – na potrzeby ustalenia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej – musi zostać z tego wyniku wyłączony.

Amortyzacja wpływa na wynik finansowy w taki sposób, że go pomniejsza, a zatem jej wyłączenie z tej pozycji jest dokonywane poprzez powiększenie wyniku finansowego o tę samą wartość. Służy do tego korekta „Amortyzacja” (tabela 2).

Wynika z tego zatem, że wyznaczenie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej – ustalenie pozycji A.III rachunku przepływów pieniężnych – zostało dokonane poprzez wyznaczenie sumy pozycji I oraz II: $-3500 + 3500 = 0$. Dokonując tego działania i otrzymując wartość „0”, pokazaliśmy, jakie wystąpiły przepływy pieniężne z działalności operacyjnej w analizowanym przypadku – wykazaliśmy, co jest zgodne ze stanem faktycznym, że one nie wystąpiły.

Oznacza to zatem, że do wyznaczenia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej wykorzystano następujący wzór:

$$\text{Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej} = I + II.$$

Tabela 2. Fragment rachunku przepływów pieniężnych w części dotyczącej działalności operacyjnej – metoda pośrednia

A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej	Rok bieżący	Rok poprzedni
I. Zysk (strata) netto	-3500	
II. Korekty razem	3500	
1. Amortyzacja	3500	
2. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych		
3. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)		
4. Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej		
5. Zmiana stanu rezerw		
6. Zmiana stanu zapasów		
7. Zmiana stanu należności		
8. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych, z wyjątkiem pożyczek i kredytów		
9. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych		
10. Inne korekty		
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I+/-II)	0	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości.

Przypadek drugi – pozycja „Korekty razem” jest ujemna

Przystąpmy do rozważenia drugiego ze wskazanych przypadków – gdy suma korekt znajdujących się w części A rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią, jest ujemna.

Korektą, która – w określonych sytuacjach – przyjmuje wartość ujemną, jest korekta „Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)”. Składa się ona z części pierwszej „Odsetki” oraz części drugiej „Udziały w zyskach (dywidendy)”. Dla potrzeb niniejszych rozważań przyjmijmy, że jedynie pierwsza z nich będzie niezerowa.

Zgodnie z KSR nr 1 naliczone odsetki dotyczące działalności inwestycyjnej lub finansowej – w części A rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią – stanowią odpowiednio korektę wyniku finansowego ze znakiem przeciwnym do posiadanego (KSR nr 1, pkt 8.4, s. 14). Wynika to z faktu, że przykładowo naliczenie odsetek od 6-miesięcznej bankowej lokaty terminowej powoduje określone konsekwencje księgowe, do których należy uznanie i ujęcie – powiększającego wynik finansowy – przychodu:

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Inne rachunki bankowe – lokaty terminowe</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">Sp. 10 000</td> <td style="width: 50%;"></td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;">(1) 80</td> <td></td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Zobowiązania publicznoprawne</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;"></td> <td style="text-align: right;">15,2 (2)</td> </tr> </table>	Inne rachunki bankowe – lokaty terminowe		Sp. 10 000		(1) 80		Zobowiązania publicznoprawne			15,2 (2)	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Przychody finansowe</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(3) 80</td> <td style="width: 50%; text-align: right;">80 (1)</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Podatek dochodowy</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;">(2) 15,2</td> <td style="text-align: right;">15,2 (4)</td> </tr> </table>	Przychody finansowe		(3) 80	80 (1)	Podatek dochodowy		(2) 15,2	15,2 (4)
Inne rachunki bankowe – lokaty terminowe																			
Sp. 10 000																			
(1) 80																			
Zobowiązania publicznoprawne																			
	15,2 (2)																		
Przychody finansowe																			
(3) 80	80 (1)																		
Podatek dochodowy																			
(2) 15,2	15,2 (4)																		
<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Wynik finansowy</td> </tr> <tr> <td style="width: 50%; border-right: 1px solid black;">(4) 15,2</td> <td style="width: 50%; text-align: right;">80 (3)</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;">15,2</td> <td style="text-align: right;">80</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black;">Sk Ct 64,8</td> <td></td> </tr> </table>		Wynik finansowy		(4) 15,2	80 (3)	15,2	80	Sk Ct 64,8											
Wynik finansowy																			
(4) 15,2	80 (3)																		
15,2	80																		
Sk Ct 64,8																			

gdzie: operacja (1) oznacza naliczenie odsetek od 6-miesięcznej lokaty terminowej i związane z tym uznanie przychodu, operacja (2) – naliczenie podatku dochodowego od uznanego przychodu, operacja (3) – przeniesienie przychodu na wynik finansowy, operacja (4) – przeniesienie podatku dochodowego na wynik finansowy.

Ponieważ jednak naliczone odsetki od 6-miesięcznej bankowej lokaty terminowej nie powodują przepływu środków pieniężnych i nie dotyczą działalności operacyjnej, powinny one zostać na potrzeby ustalenia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej z tego wyniku wyłączone. W metodzie pośredniej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej dochodzi do tego za pośrednictwem korekty „Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)”. Prezentację części A rachunku przepływów pieniężnych dotyczącej działalności operacyjnej w analizowanym przykładzie zawarto w tabeli 3.

W rozważanym przykładzie otrzymujemy sumę korekt w wysokości: –64,8. Jest to spowodowane wyłączeniem przychodu z tytułu naliczonych odsetek od lokaty terminowej, jak również uwzględnieniem zmiany stanu zobowiązań krótkoterminowych, która wystąpiła w związku z powstaniem – na skutek uznanego przychodu – zobowiązania podatkowego (por. KSR nr 1, pkt 8.4, s. 15). Faktem jest, że w analizowanym przykładzie przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej nie wystąpiły, a zatem powinny one w prezentowanym rachunku przepływów pieniężnych wynieść zero.

Stanie się tak wówczas, gdy w rachunku przepływów pieniężnych w pozycji A.III „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej” dojdzie do wyznaczenia sumy pozycji „Zysk (strata) netto” oraz „Korekty razem”. Tylko wówczas wartość pozycji „Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej” będzie wynosiła zero, a więc będzie odzwierciedlała stan faktyczny:

$$\begin{aligned} \text{Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej} &= \\ &= 64,8 + (-64,8) = 64,8 - 64,8 = 0. \end{aligned}$$

Tabela 3. Fragment rachunku przepływów pieniężnych dotyczący działalności operacyjnej – metoda pośrednia

A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej	Rok bieżący	Rok poprzedni
I. Zysk (strata) netto	64,8	
II. Korekty razem	-64,8	
1. Amortyzacja		
2. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych		
3. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)	-80	
4. Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej		
5. Zmiana stanu rezerw		
6. Zmiana stanu zapasów		
7. Zmiana stanu należności		
8. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych, z wyjątkiem pożyczek i kredytów	15,2	
9. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych		
10. Inne korekty		
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I+/-II)	0	

Źródło: opracowanie własne.

Oznacza to zatem, że ustalenie przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej w metodzie pośredniej prezentacji rachunku przepływów pieniężnych również i w tym przypadku zostało dokonane poprzez wyznaczenie sumy pozycji I oraz pozycji II, a zatem z wykorzystaniem następującego wzoru:

$$\text{Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej} = I + II.$$

Z przedstawionych rozważań wynika, że w metodzie pośredniej prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej w obydwu sytuacjach – gdy pozycja „Korekty razem” przyjmowała wartość dodatnią i gdy przyjmowała wartość ujemną – przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej zostały wyznaczone z wykorzystaniem wzoru:

$$\text{Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej} = I + II,$$

gdzie: I – „Zysk (strata) netto”, II – „Korekty razem”.

Zbędne wydaje się zatem zamieszczenie w formule obliczeniowej dotyczącej sposobu ustalenia przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej – określonej ustawą, zawartej w rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią

– alternatywy znaków „+/-”. Prawdopodobnie zasadne byłoby więc zastąpienie tej alternatywy pojedynczym znakiem „+”, w ustaleniu przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej w metodzie pośredniej prezentacji rachunku przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej nie dochodzi bowiem de facto nigdy do wyznaczenia różnicy pozycji „Zysk (strata) netto” oraz pozycji „Korekty razem”.

4.3. Przepływy pieniężne netto razem

Kolejną formułą, którą poddamy rozważeniu, jest wzór pojawiający się w rachunku przepływów pieniężnych niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej:

$$\text{Przepływy pieniężne netto razem} = A.III +/- B.III +/- C.III,$$

gdzie: A.III – przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, B.III – przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej, C.III – przepływy pieniężne netto z działalności finansowej.

Aby dokonać analizy wskazanego wzoru, rozważmy dwie sytuacje:

- gdy przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, działalności inwestycyjnej i działalności finansowej są dodatnie,
- gdy co najmniej jeden rodzaj przepływów pieniężnych netto jest ujemny.

Sytuacja pierwsza – przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, działalności inwestycyjnej i działalności finansowej są dodatnie

Założmy, że przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, z działalności inwestycyjnej oraz z działalności finansowej są dodatnie i wynoszą odpowiednio: 1000, 1100, 1200. Wówczas:

$$\text{Przepływy pieniężne netto razem} = 1000 + 1100 + 1200 = 3300.$$

Do wyznaczenia przepływów pieniężnych razem wykorzystano zatem następujący wzór:

$$\text{Przepływy pieniężne netto razem} = A.III + B.III + C.III.$$

*Sytuacja druga – co najmniej jedna kategoria przepływów pieniężnych netto jest ujemna**

Założmy, że co najmniej jedna kategoria przepływów pieniężnych netto jest ujemna; przepływy te wynoszą: przepływy pieniężne netto z działalności opera-

*Możliwych do rozważenia przypadków, w których przepływy pieniężne z co najmniej jednego rodzaju działalności są ujemne, jest więcej. Przyjmujemy jeden z możliwych.

cyjnej = 1000, przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej = 1100, przepływy pieniężne netto z działalności finansowej = -1200. Wówczas:

$$\begin{aligned}\text{Przepływy pieniężne netto razem} &= 1000 + 1100 + (-1200) = \\ &= 1000 + 1100 - 1200 = 900.\end{aligned}$$

Do wyznaczenia przepływów pieniężnych razem wykorzystano również i w tym przypadku wzór:

$$\text{Przepływy pieniężne netto razem} = A.III + B.III + C.III.$$

Z analizy przytoczonych przykładów wynika, że zbędne wydaje się zamieszczenie alternatywy znaków „+/-” w formule obliczeniowej pozwalającej na ustalenie przepływów pieniężnych netto razem, która występuje w rachunku przepływów pieniężnych, niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Prawdopodobnie uzasadnione będzie zastąpienie tej alternatywy pojedynczym znakiem „+”. Zawsze bowiem wyznaczając „Przepływy pieniężne netto razem”, będziemy wyznaczać sumę przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej, z działalności inwestycyjnej i z działalności finansowej. Wynika to już z samego sformułowania, które się tutaj pojawia: „przepływy pieniężne netto razem”.

4.4. Środki pieniężne na koniec okresu

Dokonanie postulowanej w poprzednim punkcie zmiany skłania do rozważenia ostatniej znajdującej się w rachunku przepływów pieniężnych formuły obliczeniowej:

$$\text{Środki pieniężne na koniec okresu} = F +/- D,$$

gdzie: F – środki pieniężne na początek okresu, D – przepływy pieniężne netto razem.

Formuła ta pojawia się w rachunku przepływów pieniężnych niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej. Wskazuje ona, że środki pieniężne na koniec okresu należy wyznaczyć poprzez zsumowanie pozycji „Środki pieniężne na początek okresu” oraz pozycji „Przepływy pieniężne netto razem” bądź poprzez wyznaczenie ich różnicy. Podobnie jednak jak w rozważonych w poprzednich punktach przypadkach, niezależnie od tego, czy stanowiąca kolejny (tutaj drugi) człon wzoru pozycja (w tym przypadku „Przepływy pieniężne netto razem”) będzie przyjmowała znak dodatni czy znak ujemny, wyznaczając „Środki pieniężne na koniec okresu”, będziemy wyznaczać sumę pozycji „Środki pieniężne na początek okresu” oraz „Przepływy pieniężne

netto razem”. Stąd też wydaje się zasadne rozważenie zastąpienia wzoru znajdującego się w obowiązującej wersji rachunku przepływów pieniężnych wzorem:

$$\text{Środki pieniężne na koniec okresu} = F + D,$$

gdzie: F – środki pieniężne na początek okresu, D – przepływy pieniężne netto razem.

5. Podsumowanie

Zamieszczone w Załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości wzory poszczególnych części sprawozdania finansowego, w tym rachunku przepływów pieniężnych, mają zasadnicze znaczenie zarówno dla przygotowujących sprawozdania finansowe, jak i dla ich użytkowników. Stąd też formuły w nich zawarte powinny być niekwestionowane, tj. jednoznaczne i niepodważalne. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że niektóre formuły zawarte w obowiązującym, określonym ustawą o rachunkowości, rachunku przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią lub metodą bezpośrednią, wymagają ponownego rozważenia i ewentualnej korekty. Propozycja zmian obejmuje następujące pozycje:

– rachunek przepływów pieniężnych, w którym przepływy pieniężne z działalności operacyjnej są prezentowane metodą pośrednią:

poz. A.III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej: I + II,

– rachunek przepływów pieniężnych niezależnie od metody prezentacji przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej:

poz. D. Przepływy pieniężne netto razem: A.III + B.III + C.III,

poz. G. Środki pieniężne na koniec okresu: F + D.

Rozważenie i wprowadzenie proponowanych zmian mogłyby przyczynić się do zwiększenia ich zrozumiałości stanowiącej jedną z cech jakościowych sprawozdań finansowych (por. *Założenia koncepcyjne...* 2016, s. 44).

Literatura

Dimitrijevic D. (2015), *The Detection and Prevention of Manipulations in the Balance Sheet and Cash Flow Statement*, „Economic Horizons”, vol. 17, nr 2, <https://doi.org/10.5937/ekonhor1502137D>.

Gos W. (2000), *Sporządzanie sprawozdania z przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią*, „Rachunkowość”, nr 9.

- Gos W. (2001), Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości, „Rozprawy i Studia”, t. 399, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Gos W. (2010), *Organizacja ksiąg rachunkowych na potrzeby sporządzania rachunku przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 56, nr 112.
- Karniewska-Mazur M. (2012), *Rachunek przepływów pieniężnych – czas na zmiany*, „Rachunkowość”, nr 3.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 1 „Rachunek przepływów pieniężnych”, https://www.gov.pl/documents/1079560/1080340/20171106_KSR_nr_1_nowelizacja.pdf/b0281da0-4875-3e8c-87cf-3422a239f40c (data dostępu: 2.05.2019).
- Krzywda D. (2010), *Aktywa pieniężne przedmiotem prezentacji i ujawniania w sprawozdaniu finansowym*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 56, nr 112.
- Rachunek przepływów pieniężnych w teorii i praktyce* (2013), red. K. Wajszczuk, Difin, Warszawa.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2016), *Rachunek przepływów pieniężnych metodą bezpośrednią*, „Rachunkowość”, nr 1.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz.U. 2019, poz. 351.
- Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej (w:) Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej* (2016), IASB, SKwP, Warszawa.

Calculation Formulas in the Statement of Cash Flows Prepared According to the Polish Regulations – Proposals for Changes

(Abstract)

Objective: The paper questions the legitimacy of using certain signs (“+”, “-”) for the calculation formulas used to state cash flows laid down by Polish accounting law.

Research Design & Methods: Deductive and inductive methods relating to the structure and content of the cash flow statement were used.

Findings: The paper points out that, in the statement of cash flows where the cash flows of operating activities are presented indirectly, the position Net cash flows of operating activities should be determined by adding the following positions: Net profit (loss) and Adjustments total. The paper also indicates that in the statement of cash flows, regardless of how the cash flows from operating activities are presented, the position total Net cash flows is always equals to the sum of the following cash flows: operating, investing and financing. Likewise, the position Cash at the end of the period is always equal to the sum of the following: Cash at the beginning of the period and total Net cash flows. Finally, the paper presents an alternative way of grouping the adjustments used in the statement of cash flows, where the operating activities are presented indirectly.

Implications / Recommendations: Some of the given calculation formulas included in Annex No 1 to the Polish Accounting Act need to be reconsidered and, probably, amended. The following changes are proposed:

– in the statement of cash flows, where the cash flows of operating activities are presented indirectly: position A.III Net cash flows of operating activities: I + II (instead of I +/- II);

– in the statement of cash flows, regardless of how cash flows from operating activities are presented: position D. Net cash flows total: $A.III + B.III + C.III$ (instead of $A.III +/- B.III +/- C.III$); position G. Cash at the end of the period: $F + D$ (instead of: $F +/- D$).

Contribution: The paper elaborates the need to unambiguously use the “+” and “-” signs in the statement of cash flows and consequently the need to change the calculation formulas included in the statement of cash flows defined by the Polish Accounting Act. The proposed changes, based on both theory and legal regulations, should improve the quality of financial statements.

Keywords: calculation formulas, cash flow statement, Polish accounting regulations, financial statement.